

การผูกปัวชาวจีนในประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นอันเป็นรูปหนึ่งของการเก็บส่วย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ไทยเคยมีความสัมพันธ์กับจีนมาแล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีชาวจีนที่เป็นช่างปั้นถ้วยชามเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ก่อนมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาไทยก็ยังคงมีความสัมพันธ์กับจีนเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์กันในด้านการค้า นอกจากจะมีการติดต่อกันในทางด้านการค้าขายแล้ว ชาวจีนยังอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก ดินแดนแห่งแรกที่พวกชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแห่งในเมืองไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ มณฑลทวาย¹ ชาวจีนอพยพเข้ามาเมืองไทยในสองลักษณะ ลักษณะหนึ่งได้แก่การเดินทางร่อนเร่เนจรมาจนถึงเมืองไทย และอีกลักษณะหนึ่งได้แก่การเข้ามาพร้อมกับเรือทูตบรรณาการและเรือสินค้าที่ไทยส่งไปติดต่อกับประเทศจีน² ในระยะพุทธศตวรรษที่ 22 ไทยได้มีความสัมพันธ์กับจีนมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในสมัยของพระเจ้าปราสาททองซึ่งได้มีการขับไล่ชาวญี่ปุ่นออกไปจากประเทศไทย ผลก็คือการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นตกอยู่ในมือของชาวจีน ไทยได้ส่งสินค้าไปขายญี่ปุ่นโดยบรรทุกเรือของชาวจีนทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นห้ามมิให้เรือสินค้าไทยเข้าไปค้าขายที่ญี่ปุ่น สมัยพระเจ้าปราสาททองยังเป็นสมัยที่รัฐบาลเริ่มผูกขาดการค้า รัฐบาลได้ใช้คนจีนในการดำเนินการค้าของหลวงเพราะชาวจีนเป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านการค้า ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ก็มีบันทึกของบาทหลวงชาวฝรั่งเศส คือ นิโกลาส แกร์แวงส (Nicholas Gervaise) และ กี ตาซาร์ด (Guy Tachard) กล่าวไว้ว่าชาวจีน

¹William G. Skinner, Chinese Society in Thailand: Analytical History (New York: Cornell University Press, 1957) p. 4.

²Ibid., p. 4,7.

มีบทบาทในการค้าขายมากที่สุดในการค้าขายของจีนในกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2231 ได้มีการขับไล่ชาวยุโรปออกจากประเทศจึงทำให้กิจการค้าทั้งหลายตกลงมาอยู่ในมือของชาวจีนเพิ่มขึ้น³

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนในด้านการค้าในครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 23 ก็ขยายตัวมากขึ้นจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์⁴ การขยายตัวทางการค้านี้ควบคู่ไปกับจำนวนทูตบรรณาการ (Tribute Missions) ที่ไทยส่งไปยังจีน ในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนหน้าจำนวนทูตบรรณาการที่ไทยส่งไปมีอัตราเฉลี่ยสูงกว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาจาก 3 ปีต่อครั้งเป็นปีละครั้ง ไทยได้รับอนุญาตให้ส่งเรือสินค้าไปพร้อมกับเรือของทูตบรรณาการได้ครั้งละ 2 ลำ เรือซึ่งได้รับอนุญาตนี้สามารถนำสินค้าไปขายได้ที่เมืองกวางตุ้งโดยไม่ต้องเสียภาษี ในช่วงระยะครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 23 นี้การค้ากับจีนเป็นการค้าสาขาที่สำคัญที่สุดในการค้าขายของไทยกับต่างประเทศ ในระยะประมาณ พ.ศ. 2363 ปรากฏว่ามีเรือสินค้าของไทยและจีนที่ไปมาค้าขายกันประมาณ 140 ลำ สินค้าขาเข้าของไทยเป็นสินค้าของจีนเสียประมาณ 35,000 ตัน จากสินค้าขาเข้าทั้งหมด 63,000 ตัน⁵ สินค้าเข้าที่สำคัญที่สุดได้แก่ เครื่องลายคราม ชา ไหม เงิน และพร้อมกันนั้นได้มีชาวจีนอพยพเดินทางเข้ามาพร้อมกับเรือสินค้าด้วย สินค้าที่ไทยส่งไปขายจีน ได้แก่ พริกไทย น้ำตาล ไม้ ครั่ง งาช้าง และ กระวาน ซึ่งสินค้าเหล่านี้หากำไรให้พ่อค้าไทยถึงร้อยละร้อย⁶

³ Ibid., pp. 9-12.

⁴ Walter F. Vella, Siam Under Rama III (1824-1851) (New York: J.J. Augustin Publisher, 1957), p. 113.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

ชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้นในระยะครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 23 ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากฟูเกี้ยน (Fukien) และ กวางตุ้ง (Kwang tung)⁷ วิลเลียม จี. สกินเนอร์ (William G. Skinner) กล่าวไว้ว่าชาวจีนในประเทศไทยร้อยละ 95 มาจากกวางตุ้งและฟูเกี้ยน⁸ เพราะชาวจีนในเขตนี้มีความชำนาญในการเดินเรือทางทะเลและมีอาชีพในทางการค้าขาย การที่ชาวจีนจะอพยพเข้ามาเมืองไทยมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้ประกอบกัน คือ⁹

ก. รัฐบาลจีนในฟูเกี้ยนและกวางตุ้งได้มีการชักชวนการอพยพออกนอกประเทศของชาวจีนมากหรือน้อย

ข. ประเทศไทยมีโอกาสและสิ่งล่อใจที่ทำให้ชาวจีนอพยพมาก หรือน้อยเพียงใด

ค. วิธีดำเนินการในเรื่องการอพยพเข้าเมืองจะต้องเสียเงินในราคาสูงหรือต่ำ มีความปลอดภัยมากน้อยแค่ไหน หรือมีวิธีดำเนินการให้การอพยพเข้าเมืองของชาวจีนเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมายเพียงใด

จากการสำรวจชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตามภาษาพูดของชาวจีนพบว่าจากระยะ พ.ศ. 2310-2325 จะพบว่าชาวจีนอพยพส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่พูดภาษาแต้จิ๋วทั้งนี้เพราะพระเจ้าตากสินทรงสืบเชื้อสายมาจากพวกจีนแต้จิ๋ว¹⁰ พวกจีนแต้จิ๋วในสมัยพระเจ้าตากสินได้รับการยกย่องให้เป็น "จีนหลวง"¹¹ และความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนแต้จิ๋วกับไทย ชาวจีนแต้จิ๋ว

⁷ William G. Skinner, op.cit., p. 28.

⁸ Ibid., p. 35.

⁹ Ibid., p. 30.

¹⁰ Ibid., p. 45.

¹¹ William G. Skinner, Leadership and power in the Chinese community of Thailand (Ithaca: Cornell University Press, 1958), p.5.

เป็นผู้ต่อเรือสินค้าที่ไปมาค้าขายระหว่างไทยและจีนซึ่งมีขนาดใหญ่และมั่นคงแข็งแรงที่สุด นอกจากนี้ชาวจีนแต่จิวยังมีความเชี่ยวชาญในด้านการเพาะปลูกคังนั้นเมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยจึงได้นำเอาความเชี่ยวชาญทางด้านนี้มาใช้ในประเทศไทยด้วย ทำให้การเพาะปลูกขยายตัวขึ้นโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงใต้และทางตอนใต้ของไทย ในราว พ.ศ. 2353 ชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยได้นำเอาต้นอ้อยเข้ามาปลูกในเมืองไทย ซึ่งต่อมาอีก 2-3 ปีก็ได้กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญที่สุด ได้มีการขยายตัวและทำการปลูกอ้อยเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2402 ผลผลิตที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งได้แก่ พริกไทย ชาวจีนก็เป็นผู้ทำการเพาะปลูกอยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของไทย จะเห็นได้ว่านอกจากชาวจีนจะประกอบอาชีพทางการค้าขายแล้วชาวจีนยังมีความสำคัญทางด้านการเกษตรกรรมบางชนิดของไทยอีกด้วย ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าพวกชาวจีนแต่จิวในเมืองไทยใน พ.ศ. 2373 เป็นเกษตรกรเสียเป็นส่วนใหญ่¹²

สำหรับจำนวนชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในเมืองไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น อาจประมาณได้จากบันทึกของชาวต่างประเทศที่เข้ามาในเมืองไทยในระยะเดียวกัน และได้คาดคะเนจำนวนชาวจีนอพยพในประเทศไทย เช่น จอห์น ครอเฟิต (John Crawford) บันทึกไว้ว่ามีชาวจีนอพยพเข้ามาเมืองไทยมีละ 7,000 คน ร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี่ (Henry Burney) ประมาณไว้ว่ามีชาวจีนเข้ามาปีละ 2,000-3,000 คน ดี.อี. เมลลอค (D.E. Malloch) ประมาณไว้ในหนังสือเล่มหนึ่งว่ามีชาวจีนเข้ามาปีละ 2,000 คนแต่เอกสารอีกอันหนึ่งของเขากล่าวว่ามีถึง 12,000 คนเฉลี่ยแล้วตกประมาณปีละ 6,000-8,000 คน แต่ มาลคัม (Malcom) กล่าวไว้ว่าในปี พ.ศ. 2382 อัคราเฉลี่ยชาวจีนอพยพเข้ามาปีละ 1,000 คน

¹² William G. Skinner, op.cit., p. 46.

ชาวต่างประเทศเหล่านี้ได้คำนวณจำนวนชาวจีนที่มีอยู่ในประเทศไทยทั้งหมดก่อน
พ.ศ. 2460 โดยเทียบกับจำนวนประชาชนทั้งหมด¹³ ดังนี้

ปี	จำนวนชาวจีน	จำนวนประชาชนทั้งหมด	ที่มา
ค.ศ. 1822 (พ.ศ. 2365)	440,000	2,790,500	Crawford 1830, 224
ค.ศ. 1827 (พ.ศ. 2370)	800,000	3,252,650	Malloch 1852, 73
ค.ศ. 1835 (พ.ศ. 2378)	500,000	3,620,000	Edmund Roberts from Malcom 1839, 146
ค.ศ. 1839 (พ.ศ. 2382)	450,000	3,000,000	Malcom 1830, 145
ค.ศ. 1849 (พ.ศ. 2392)	1,100,000	3,653,150	Malloch 1852, 73
ค.ศ. 1854 (พ.ศ. 2397)	1,500,000	6,000,000	Pallegoix 1854, 8
ค.ศ. 1858 (พ.ศ. 2401)		5,000,000	August Heurtur from Girard 1860, 5

จึงนับได้ว่าชาวจีนเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในประเทศไทยที่มีจำนวนมากพอสมควร
ชาวจีนเหล่านี้ได้กระจัดกระจายกันอยู่ตามที่ต่างๆทั่วไป แต่ศูนย์กลางใหญ่ที่สุดก็คือที่กรุงเทพฯ
หัวเมืองอื่นๆที่มีชาวจีนอยู่มากได้แก่หัวเมืองทางตอนใต้และบริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก
ของไทย จำนวนชาวจีนที่อยู่ในกรุงเทพฯในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตามที่ชาวต่างประเทศ
ที่เคยอยู่ในประเทศไทยประมาณไว้ดังนี้ คือ¹⁴

¹³ Ibid., pp. 68-69.

¹⁴ Ibid., p. 81

ปี	จำนวนชาวจีน	จำนวนประชาชนทั้งหมด	ที่มา
ค.ศ. 1822 (พ.ศ. 2365)	31,000	50,000	Crawfurd 1850, 121-5
ค.ศ. 1826 (พ.ศ. 2369)	60,700	134,090	Malloch 1852, 70
ค.ศ. 1828 (พ.ศ. 2371)	36,000	77,300	Tomlin 1844, 184
ค.ศ. 1839 (พ.ศ. 2382)	60,000	100,000	Malcom 1869, 139
ค.ศ. 1843 (พ.ศ. 2386)	70,000	350,000	Neal 1852, 29
ค.ศ. 1849 (พ.ศ. 2392)	81,000	160,154	Malloch 1852, 70
ค.ศ. 1854 (พ.ศ. 2397)	200,000	404,000	Pallegoix 1854, 60
ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398)	200,000	300,000	Bowring 1857, 85, 394

จากตัวเลขเหล่านี้จะเห็นได้ว่าจำนวนชาวจีนที่มีอยู่ในกรุงเทพฯ อยู่ในอัตราส่วนประมาณหนึ่งในสองของจำนวนประชาชนในกรุงเทพฯ ทั้งหมด จึงนับว่ามากกว่าบรรดาชาวต่างประเทศชาติอื่นๆ การที่ทางรัฐบาลไทยมิได้กีดกันมิให้ชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศ แต่อย่างใดทั้งนี้มิใช่เหตุผลพอที่จะกล่าวได้ คือ

ก. ภายหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 ไทยต้องเสียกำลังรี้พลไม่มาก เพราะเสียชีวิตในการสงครามบ้าง ส่วนพวกที่มีชีวิตอยู่ก็ถูกพม่ากวาดต้อนไปเป็นเชลย เหลือแต่ผู้คนที่หลบหนีอยู่ตามที่ต่างๆ เพียงเล็กน้อย สกินเนอร์ได้กล่าวไว้ว่าประเทศไทยก้าวเข้าสู่พุทธศตวรรษที่ 24 ด้วยจำนวนประชากรเพียง 4.5 ล้านคนเท่านั้น¹⁵ ดังนั้นภัยเหตุที่ว่ากำลังคน เป็นสิ่งที่สำคัญรัฐบาลไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงยอมให้ชาวจีนอพยพเข้ามาไทยได้โดยไม่จำกัดจำนวน และมีนโยบายที่จะกลืนชาวจีนให้เป็นชาวไทย ในที่สุด ดังจะเห็นได้จากว่าไทยไม่เคยถือว่าชาวจีนเป็นชาวต่างประเทศ ยินยอมให้มีการ

แก่งงานระหว่างชาวจีนและชาวไทยได้ และชาวจีนยังได้รับสิทธิต่างๆเท่าเทียมกับคนไทยทุกประการ

ข. ชาวจีนเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในทางด้านการค้าอย่างมาก สภาพเศรษฐกิจของไทยภายหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองแล้วอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมาก การค้าต่างประเทศหยุดชะงักไปรัฐบาลไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงต้องการที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจได้ติดต่อค้าขายกับจีนอย่างกว้างขวาง และรัฐบาลไทยได้ใช้ชาวจีนในการดำเนินการค้าของหลวงด้วย จึงได้สนับสนุนให้คนจีนอพยพเข้าประเทศมากขึ้น

ค. การส่งเสริมทางด้านการเกษตร เมื่อการค้าต่างประเทศขยายตัวมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1-3 ความจำเป็นในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรจึงมีมากขึ้น ชาวจีนที่อพยพเข้ามามีความชำนาญในการปลูกอ้อย พริกไทย ฝ้าย และ ยาสูบ ซึ่งได้กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของไทยในเวลาต่อมา จึงนับได้ว่าการที่ชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยได้สร้างประโยชน์ให้แก่ไทยในด้านการเกษตรอีกด้วย รัฐบาลไทยจึงมิได้กีดกันเมื่อมีชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทย

ง. แม้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นการไต่ถามสั่งของเลิกไพร่ในการก่อสร้างจะยังคงมีอยู่ แต่รัฐบาลนิยมการจ้างกรรมกรจีนมาทำการก่อสร้าง งานโยธา¹⁶ นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ 3 ความจำเป็นในการต้องทำสงครามกับญวนทำให้ไทยต้องซุกคลองเชื่อมแม่น้ำต่างๆและเป็นการส่งเสริมการค้าทางเรือภายในประเทศอีกด้วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯให้มีการซุกคลองและซุกลอกแม่น้ำให้มีทางน้ำลึกยิ่งขึ้นเพื่อความสะดวกในการเดินทัพและความสะดวกในการค้าขายทางเรือ จึงได้มีการจ้างชาวจีนมาทำการซุกคลองและลอกคลอง เพราะชาวจีนมีความชำนาญและทำงานได้ผลกว่าการเกณฑ์แรงงานของเลิกไพร่คนไทยมาทำ

¹⁶มียานาถ นิโครธา, "บทบาทเสนาบดีแห่งตระกูลขุนนาถในการปกครองประเทศสยามตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416)" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513, หน้า 207.

2. ฐานะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เมื่อไทยมีนโยบายสนับสนุนให้ชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยโดยมิได้มีการกีดกัน
แต่อย่างใดเลย ฐานะของชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยจึงแตกต่างจากชาวต่างประเทศอื่นๆ
ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาชาวจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยได้รับความไว้วางใจจาก
พระมหากษัตริย์และขุนนางไทยเป็นอย่างดี ชาวจีนที่มีความรู้ความสามารถอาจจะเข้ารับ
ราชการมียศ มีตำแหน่งเป็นขุนนางไทยได้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบพ่อค้าชาวต่างประเทศ
ชาติอื่นๆกับพ่อค้าชาวจีนในประเทศไทยแล้ว พ่อค้าชาวจีนนับว่าได้รับความสำเร็จมากที่สุด
เพราะชาวจีนมีคุณลักษณะที่ชาวไทยพอใจ คือมีความอ่อนน้อมถ่อมตนไม่หยิ่งหรือโอ้อวดปรับ
ตัวเข้ากับชนบประเพณีของไทยได้ง่าย เมื่อเวลาเข้าใกล้ชิดกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือพระ
ราชวงศ์ก็อ่อนน้อมหมอบคลานจนได้รับสิทธิพิเศษจนเกือบจะมีฐานะเท่าเทียมคนไทย¹⁷ มีข้อ
ยืนยันที่แสดงให้เห็นว่าชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยามีได้มีฐานะเป็น
คนต่างค้ำในสายตาของคนไทย กล่าวคือในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีพระราชกำหนดห้ามมิให้
สตรีไทยแต่งงานกับคนต่างค้ำไว้ว่า "...ฝรั่ง อังกฤษ วิสันดา ชาว มลายู อันต่างศาสนา
และเป็นมีวิชาที่มิใช่ของศาสนา..."¹⁸ จากพระราชกำหนดดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าชาวจีนไม่
ได้ถูกกำหนดให้เป็นคนต่างค้ำเลยนอกจากนั้นรัฐบาลไทยยังได้ตั้งชาวจีนที่มีชื่อเสียงเป็นที่
นับถือ เชื้อหวงในบรรดาชาวจีนทั่วไปเป็นผู้ควบคุมดูแลชาวจีน ไห้ยศและบรรดาศักดิ์เป็นขุนนาง
ไทย ตั้งปรากฏในพระโอยการตำแหน่งนาพลเรือนของข้าราชการในกรมที่ช่วยซึ่งทำหน้าที่ควบคุม
ดูแลชาวจีน เช่น

¹⁷ พลกุล สังกินันท์, "บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสาน
มิตร, 2514, หน้า 10.

¹⁸ องค์การคำคุณฐา, "อาญาหลวง" กฎหมายตราสามดวง เล่มที่ 1
พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505), หน้า 381.

หลวงโซฎีกาฯ เศรษฐี เจ้ากรม ถักศกดินนา 1400

ขุนทองสื่อ }
ขุนทองสมุท) จีนล่านำอำเภอนา 600¹⁹

ในสมัยกรุงธนบุรี ชาวจีนที่เข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทยได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาลไทยมากโดยเฉพาะจีนแต่จิวคังที่ได้กล่าวไปแล้ว ในสมัยนี้พวกจีนแต่จิวมีฐานะเป็นเสมือน "จีนหลวง"

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจนถึงต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เงินรายได้ส่วนใหญ่ของรัฐบาลได้มาจากการแต่งสำเภาของหลวงไปค้าขายยังต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศจีนและประเทศใกล้เคียง กิจการค้าทางสำเภาที่ชาวจีนได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก เช่น เป็นกัปตันเรือ เป็นลูกเรือ จึงอาจกล่าวได้ว่าชาวจีนได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับเงินรายได้หลักของรัฐบาลไทยด้วย แต่ต่อมาในระยะกลางและปลายสมัยรัชกาลที่ 3 หลังจากที่ไทยทำสัญญาเบอร์นีกับอังกฤษแล้วการค้าสำเภาของหลวงลดน้อยลง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดเก็บภาษีชนิดใหม่ๆขึ้นถึง 38 ชนิด ภาษีอากรเหล่านี้ทำให้รัฐบาลมีรายได้ที่แน่นอนกว่าการค้าทางสำเภา รัฐบาลจึงได้เห็นความสนใจมาดำเนินการจัดเก็บภาษีเพื่อหารายได้มาทำนุบำรุงประเทศโดยมอบให้พระคลังสินค้าทำการควบคุมและทำการจัดเก็บ การดำเนินการจัดเก็บภาษีอากรของรัฐบาลไทยเปิดโอกาสให้มีการประมูลผูกขาดการจัดเก็บภาษีอากรด้วยเหตุนี้ชาวจีนจึงเข้ามามีบทบาทในการประมูลเป็นเจ้าภาษีนายอากรเป็นส่วนมาก สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงให้ความเห็นว่ากรณีที่ชาวจีนเข้าประมูลผูกขาดการจัดเก็บภาษีอากรจากรัฐบาลไทยได้เป็นส่วนมากนั้นเพราะระบบการจัดเก็บภาษีอากรแบบนี้เป็นวิธีการที่ใช้กันอยู่ในประเทศจีน ชาวจีนได้นำเข้ามาใช้ในการประมูลผูกขาดอากรสุราและอากรการพนัน

¹⁹ องค์การค้าคุรุสภา, กฎหมายตราสามดวง. เล่มที่ 1 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505), หน้า 234.

จากรัฐบาลไทยตั้งแต่ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาคั้งนั้นตำแหน่งนายอากร จึงตกอยู่กับชาวจีนเป็น ส่วนมาก²⁰ ในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้นนอกจากชาวจีนจะมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเงินรายได้ หลักของทางรัฐบาลไทยคงคล้ามาแล้ว ในทางค่านเศรษฐกิจต่างๆไปของประเทศชาวจีน ยังมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วยเป็นอย่างมาก ครอเฟ็ค กล่าวถึงบทบาทสำคัญของชาว จีนในสมัยนั้นว่า

"...ในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้นชาวจีนซึ่งเป็นชนหมู่น้อยในประเทศไทย เริ่มมีความสำคัญขึ้นพร้อมทั้งมีจำนวนมากขึ้นด้วย พวกนี้เป็นคนขยัน อดทน เขามารับจ้างเป็นกรรมกรทำงานต่างๆ เป็นคนงานในเมือง แร่ทางภาคใต้และมีบทบาททางด้านการค้าทั้งภายในและภายนอก ประเทศ เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 ชาวจีนเริ่มผลิตน้ำตาลทราย เป็นสินค้าออกที่สำคัญในโรงงานน้ำตาลสวนใหญ่ชาวจีนเป็นทั้ง เจ้า ของและผู้จัดการ..."²¹

ชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยได้รับสิทธิในการค้าขายเช่นเดียวกับชาวไทย รวมทั้ง มีสิทธิที่จะท่องเที่ยวอย่างเสรีไปทั่วประเทศ มีสิทธิในการซื้อที่ดินและบ้านและทำการก่อสร้าง²² ชาวจีนที่ทำการประมูลภาษีอากรได้จะได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าภาษีนายอากรซึ่งจะได้มีตำแหน่ง ขุนนางไทยด้วย และเมื่อได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนางไทยแล้วก็จะได้รับอภิสิทธิ์เช่นเดียวกับ ขุนนางไทย ทำให้ชาวจีนพยายามแย่งกันประมูลเพื่อจะได้เป็นเจ้าภาษีนายอากร

²⁰ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาเดชาดิศร, อธิบายตำนานภาษีอากร. (พระนคร : คลังวิทยา, 2503), หน้า 240.

²¹ Walter F. Vella, *op. cit.*, p. 27 (Citing John Crawford, *Journal of an Embassy from the Government General of India to the Courts of Siam and Cochin China*, London: Oxford University Press, 1967, pp. 177-78)

²² Walter F. Vella, *op. cit.*, p. 113.

เนื่องจากชาวจีนได้อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยจำนวนมากได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญแก่รัฐบาลไทยด้วย นั่นคือการที่ชาวจีนบางกลุ่มได้ก่อตั้งสมาคมลับในกลุ่มของพวกคนจีนเรียกว่า "สมาคมลับอั้งยี่" หรือเรียกกันในสมัยนั้นว่า "คิ้วเหี้ย"²³ สมาคมเหล่านี้ของชาวจีนเริ่มก่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 3²⁴ เหตุที่เกิดสมาคมลับอั้งยี่ขึ้นเพราะในสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวจีนและชาวไทยติดเค้นกันมาก จึงมีผู้ลักลอบนำฝิ่นเข้ามาขายในประเทศไทย ครั้นรัฐบาลไทยเริ่มกวัดข้นจับกุมผู้ลักลอบนำฝิ่นเข้ามาขาย พวกชาวจีนและชาวไทยที่ติดเค้นก็ต้องลักลอบหาซื้อฝิ่นทำให้ราคาฝิ่นสูงขึ้น ชาวจีนบางคนค้าฝิ่นโดยการหาสมัครพรรคพวกทั้งเป็นสมาคมลับดำเนินการทางด้านลักลอบค้าฝิ่นโดยตรง กิจการดังกล่าวนี้ต้องใช้พรรคพวกผู้ดำเนินการมาก เมื่อเกิดมีการแย่งผลประโยชน์กันในระหว่างหัวหน้าสมาคมลับของแต่ละฝ่ายซึ่งดำเนินการนี้ก็มีกรวิวาททำร้ายซึ่งกันและกัน เกิดการสู้รบถึงเป็นเหตุจลาจลรอนถึงรัฐบาลไทยต้องส่งกำลังเข้าระงับเหตุ บางครั้งพวกสมาคมลับเหล่านี้ทำกรต่อสู้อัดขวางการจับกุม รัฐบาลไทยก็ต้องดำเนินการปราบปรามอย่างเด็ดขาด เหตุร้ายเหล่านี้เกิดขึ้นอยู่เสมอแม้ในรัชกาลต่อมา²⁵ เหตุร้ายที่เกิดขึ้นจากกลุ่มชาวจีนที่เข้าพวกกันเป็นสมาคมลับอั้งยี่ดังกล่าวนี้สร้างความยุ่งยากให้แก่รัฐบาลไทยเป็นอย่างมาก การที่ชาวจีนรวมกลุ่มกันก่อเหตุขึ้นเป็นครั้งแรกในกรุงเทพฯ ทำให้รัฐบาลไทยไม่พอใจอย่างยิ่ง และเป็นผลร้ายต่อชาวจีนเองคือ ทำให้ประชาชนไทยบางคนเริ่มมีปฏิริยาต่อต้านชาวจีนในประเทศไทย²⁶

²³ พลกุล อังกินันท์, เรื่องเคิม, หน้า 18.

²⁴ Walter F. vella, op.cit., p. 18.

²⁵ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวัญวิมลราชานุภาพ, "เรื่องอั้งยี่" นิทานโบราณคดี. (พระนคร: เขษมบรรณกิจ, 2503), หน้า 252-296.

²⁶ พลกุล อังกินันท์, เรื่องเคิม, หน้า 19.

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ภายหลังจากที่ไทยได้ทำสนธิสัญญาทางการค้ากับต่างประเทศแล้ว การค้าในประเทศไทยก็เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีโรงจักรสีข้าว โรงเลื่อยไม้ ตลอดจนมีการขนส่งสินค้าทางทะเลซึ่งล้วนต้องการแรงงานกรรมกรมากขึ้น จึงเป็นเหตุให้บรรดาชาวจีนที่มีทุนทรัพย์คิดหาผลประโยชน์ด้วยการตั้งตัวเป็นคนกลางรับเอาชาวจีนเข้ามาเป็นกรรมกรโดยวิธีออกทุนให้ก่อนแล้วหักเงินค่าแรงงานของชาวจีนที่คนเป็นผู้รับเข้ามาทำงาน ภายหลังจีนผู้หากินโดยวิธีนี้เรียกกันในสมัยนั้นว่า "เถ่าเถ่า"²⁷ จีนคนกลางเหล่านี้ต่อมาได้กลายเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดอั้งยี่ในสมัยรัชกาลที่ 4 เพราะพวกเถ่าเถ่าได้พยายามรวบรวมสมัครพรรคพวกเพื่อถักทอและแย่งชิงกันหางานให้ลูกน้องตนทำก็เกิดเป็นสมาคมลับอั้งยี่ขึ้นอีก นอกจากต้องเผชิญกับปัญหาอั้งยี่แล้วในสมัยรัชกาลที่ 4 ยังต้องเผชิญกับปัญหาชาวจีนที่อพยพได้บังคับของชาวต่างชาติอีกด้วย เพราะการทำสนธิสัญญาเบาริงในปี พ.ศ. 2398 ทำให้ไทยเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต คือ คนในบังคับของชาติใดเมื่อทำความผิดก็ขึ้นศาลกงสุลของชาตินั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนทางเอเซียสมัครเข้าเป็นคนในบังคับของชาติตะวันตกกันมากโดยเฉพาะชาวจีน

จากการพิจารณาบทบาทของชาวจีนโดยทั่วไปจะเห็นได้ว่าชาวไทยมิได้ถือว่าเป็นชาวจีนในประเทศไทยเป็นเสมือนชาวต่างประเทศ ชาวจีนมีโอกาสที่จะสร้างฐานะของตนเองสามารถแต่งงานกับสตรีไทยตลอดจนมีโอกาสที่จะเข้ารับราชการมียศ บรรดาศักดิ์เป็นขุนนางไทย อย่างไรก็ตามการที่ชาวจีนอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมากในพุทธศตวรรษที่ 23 และ 24 ได้ก่อให้เกิดปัญหากลุ่มชนชั้นอย่างเห็นได้ชัด เช่นการก่อเหตุร้ายของสมาคมลับอั้งยี่ การฝ่าฝืนกฎหมายของบ้านเมืองโดยลักลอบซื้อขายและสูบฝิ่นทำให้ทางการไทยต้องดำเนินมาตรการที่เข้มงวดกวดขันในด้านการปราบปรามยิ่งขึ้น

3. การเกณฑ์แรงงานชาวจีนในประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ตามที่กล่าวไปแล้วว่าฐานะของชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยนั้นแตกต่างไปจากชาวต่างประเทศชาติอื่น กล่าวคือ รัฐบาลไทยมิได้ถือว่าเป็นชาวจีนเป็นชาวต่างประเทศแต่ให้สิทธิ

²⁷ เรื่องเดียวกัน.

เท่าเทียมกับคนไทย ดังนั้นเมื่อชาวจีนมีสิทธิเท่าเทียมกับคนไทยคนหนึ่งจึงต้องมีหน้าที่ที่ปฏิบัติ เช่นเดียวกับคนไทยเช่นกัน คือการถูกเกณฑ์แรงงานมาทำงานราชการแต่เมื่อเทียบกับคนไทยแล้วก็ยังอยู่ในอัตราที่น้อยกว่า ในมีหนึ่งๆคนไทยที่เป็นชายฉกรรจ์ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปจนถึง 60 ปีจะต้องถูกเกณฑ์แรงงานปีละ 3 เดือน แต่ในช่วง 3 ปี ชาวจีนจะถูก **รัฐบาลเกณฑ์มาทำงานราชการคนละ 1 เดือน** แต่บางครั้งอาจมีงานราชการที่พระมหากษัตริย์ต้องการจะให้กระทำโดยเร็วก็โปรดเกล้าฯให้ขอแรงงานชาวจีนคนละเดือนครึ่งบ้าง สองเดือนบ้าง²⁸ ในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 การเกณฑ์แรงงานชาวจีนจะเกณฑ์เพียง 3 ปีต่อ 1 เดือนเท่านั้น

ลักษณะการเกณฑ์แรงงานชาวจีนนี้เมื่อถูกหลานชาวจีนที่เกิดในเมืองไทยสมัครเข้ามารับราชการอยู่กรมใดหมู่ใดก็จะถูกสังกัดมือไว้ใกรมนั้นหมั้นไว้ใช้ราชการเช่นเดียวกับชาวไทย แต่ยังมีชาวจีนเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้สังกัดมูลนายแต่เที่ยวทำมาหากินอยู่ตามที่ต่างๆ ครั้นทางรัฐบาลจะบังคับให้ชาวจีนเหล่านี้ไปสังกัดมือก็ไม่ได้ด้วยเป็นคนนอกประเทศไปมาไม่ยั่งยืน แต่ถ้าจะปล่อยไว้ไม่เกณฑ์มาทำงานราชการเสียเลยก็จะเป็นการเอาเปรียบพวกที่สังกัดมือแล้ว ซึ่งจะทำได้คนที่ยังไม่ได้สังกัดหมายหมู่หลบหลีกการเกณฑ์แรงงานโดยการปลอมแปลงเป็นคนจีนโดยไว้มิเบีย ดังนั้นจึงใช้วิธีการขอแรงงานชาวจีนที่ไม่ได้สังกัดมือนี้คนละ 1 เดือนต่อ 3 ปี ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าชาวจีนซึ่งต้องทำประโยชน์ให้แก่รัฐบาลจะถูกแบ่งออกเป็น 2 จำพวก คือ พวกถูกหลานชาวจีนที่เกิดจากสตรีไทยในเมืองไทยก็ถูกสังกัดมือสังกัดกรมกองต่างๆ เช่นเดียวกับคนไทย ส่วนอีกพวกหนึ่งได้แก่ชาวจีนที่เพิ่งเข้ามาตั้งหลักแหล่งในเมืองไทยหรือพวกที่ท่องเที่ยวค้าขายแต่มีที่พักอาศัยอยู่ที่ใดที่หนึ่งในเมืองไทยเป็นเวลา 2 ปีพอถึงปีที่ 3 ก็จะต้องถูกเกณฑ์แรงงาน 1 เดือน โดยไม่ต้องสังกัดกรมกองใดแต่มีชื่อสังกัดในเมืองที่ตนตั้งบ้านเรือนอยู่ ดังนั้นข้าหลวงเจ้าเมืองกรมการเมืองจึงต้องทำ

²⁸ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1217 เลขที่ 103 สารตรา
ท่านเจ้าพระยาอัครมหาเสนา มาถึงเมืองต่างๆ.

บัญชีรายชื่อชาวจีน 2 ประเภท คือ จีนที่มีบุตรภรรยาตั้งบ้านเรือนในบ้านเมืองหนึ่งและ
จีนลูกค้าจีนจรในแขวงจังหวัดบ้านเมืองอีกหนึ่ง²⁹

ส่วนชาวจีนอีกจำพวกหนึ่งที่ได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงานคือชาวจีนที่ได้รับ
แต่งตั้งให้เป็นขุนนางไทย เช่นตำแหน่งพระยาโชฎิกกราช เศรษฐ์อัครมหาเสนาบดีซึ่งมีหน้าที่
ดูแลคนจีนที่อยู่ในประเทศไทยหรือพวกชาวจีนที่เป็นเจ้าภาษีนายอากรซึ่งจะได้รับบรรดาศักดิ์
เป็น ขุน หลวง พระ เช่น หมื่นเทพอากรท่าอากรสมภักษรเมืองชัยนาท³⁰ ขุนพัฒนาสมบัติ
ท่าอากรมอญจีนเมืองนครไชยศรี³¹ ขุนประมุขราชทรัพย์เป็นเจ้าภาษีใต้ ชัน น้ำมันยาง³²
 ฯลฯ ได้มีปรากฏในร่างตราแต่งตั้งให้ชาวจีนเป็นเจ้าภาษีนายอากรว่า

"...อนึ่งห้ามอย่าให้ผู้รักษาเมืองกรมการแขวงนายบ้านนายอำเภอ
เกาะกุมขุนพัฒนาสมบัติพรรคพวกชาวแลหาสซึ่งไปท่าอากรด้วยกันนั้น
กะเกณฑ์ไปใช้ราชการเบ็ดเสร็จซึ่งมิได้เป็นพนักงาน..."³³

หมายความว่าพวกชาวจีนที่ได้รับแต่งตั้งให้ เป็นเจ้าภาษีนายอากรและพรรคพวกที่ทำหน้าที่เก็บ
ภาษีอากรนั้นได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงานโดยเด็ดขาด เจ้าภาษีนายอากรส่วน

²⁹ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1217 เลขที่ 103 เรื่องเดียวกัน.

³⁰ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 64 สารตรา
เรื่องตั้งเงินอินเป็นหมื่นเทพอากรสมภักษร.

³¹ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 56 สารตรา
ถึงพระยาสุนทรบุรี เรื่องตั้งเงินทุกเป็นหมื่นพัฒนาสมบัติ.

³² หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 60 สารตรา
เรื่องพระไชยนาทตั้งเงินฉายเป็นเจ้าภาษี ใต้ ชัน น้ำมันยาง.

³³ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1198 เลขที่ 16 ร่างตรา
ถึงพระยานครไชยศรี เรื่องนำตั้งเงินยืมเป็นขุนพัฒนาสมบัติ.

ใหญ่เป็นชาวจีนเพราะชาวจีนจะพากันแย่งประมูลเพื่อให้ได้เป็นเจ้าของกิจการ นายอากกร การเป็น
เจ้าภาณินายอากกรนอกจากจะได้ผลประโยชน์อย่างมากแล้วยังได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์
แรงงานและได้รับสิทธิเช่นขุนนางไทยคนหนึ่งนั่นเอง

4. การผูกปี้ชาวจีน

ชาวจีนจะถูกเกณฑ์แรงงานคนละ 1 เดือนต่อ 3 ปี แต่ถ้าผู้ใดไม่ต้องการที่จะมา
ทำงานราชการก็เสียเงินแทนคนละ 1 ตำลึง³⁴ (4 บาท) เมื่อชาวจีนคนใดเสียเงินแทน
ค่าแรงแล้วก็จะมีค้ายผูกข้อมือปิดตราประจำครั้ง เป็นตราประทับนามเมืองดวงหนึ่งและตรา
รูปแจ็กในหอยแครงดวงหนึ่ง³⁵ เรียกว่า "การผูกปี้จีน" แต่ถ้าปี้ไคทางราชการเกณฑ์แรง
งานชาวจีนเดือนครึ่งชาวจีนที่ไม่มาทำงานราชการก็ต้องเสียเงินค่าผูกปี้จีนคนละ 1 ตำลึง
2 บาท (6 บาท) ถ้าคราวใดเกณฑ์แรงงานชาวจีนคนละ 2 เดือน ชาวจีนที่ไม่มาทำงาน
ราชการก็ต้องเสียเงินค่าผูกปี้คนละ 2 ตำลึง (8 บาท) การเสียเงินแทนการเข้ามา
ทำงานราชการของชาวจีนนี้ก็เหมือนกับไพร่ส่วยเงินที่ส่งส่วยเงินแทนการเข้าเวรนั่นเอง
เงินค่าผูกปี้จีนที่ได้มานั้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ให้นำมาจ้างชาวจีนทำการสร้างป้อมเสื่อซ่อนเล็บ
เมืองสมุทรปราการ ซ่อมแซมเมืองนครเขื่อนขันธ์และตอกำปั่นเรือรบ และการพระนครอื่นๆ³⁶
ส่วนในสมัยรัชกาลที่ 4 เงินค่าผูกปี้จีนที่ได้มานำมาจ้างชาวจีนขุดคลองผดุงกรุงเกษม สร้าง
ป้อมป้องปัจจามิตร ป้อมปัจจนิก ป้อมฮักเหิมหาญ กับซ่อมแซมป้อมกำแพงเมืองสมุทรปราการ³⁷

³⁴ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1208 เลขที่ 78 ใบบอก
เมืองสุพรรณเรื่องส่งเงินปี้จีน.

³⁵ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1208 เลขที่ 78 เรื่องเดียวกัน.

³⁶ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1217 เลขที่ 103 เรื่องเดิม.

³⁷ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1217 เลขที่ 103 เรื่องเดียวกัน.

ระเบียบวิธีในการดำเนินการผูกปี่จีน

หน่วยงานที่ทำหน้าที่ควบคุมเกี่ยวกับการผูกปี่จีน คือ กรมพระคลังสินค้า³⁸ พระคลังสินค้าจะเป็นผู้ชักเข้าหลวงถือดวงตราคชสิทธิ์กับดวงทรานามเมืองดวงหนึ่งและตรารูปเจ็กในทอยแครงหรือบางทีก็ตรารูปแมงคางดวงหนึ่งออกไปถึงเจ้าเมืองกรมการเมือง แล้วเจ้าเมืองกรมการเมืองจะจัดให้นายบ้าน นายอำเภอ มาทำบัญชีรายชื่อเงินที่มีตรารอยาตั้งบ้านเรือนคงบ้านคองเมืองและเงินลูกค้าเงินจรในเขตเมืองนั้นยื่นแก่ข้าหลวง แล้วเจ้าเมืองกรมการเมืองก็มีหน้าที่จัดแจงให้ "...เจ้าภาษี แขวงกำนัน พันนายบ้านรับไล่เงินมาให้ข้าหลวงเจ้าเมืองกรมการเมืองกำกับการผูกปี่ซื้อมือเงินเรียกเอาเงินค่าแรงเงินคนละ 1 คำสิ่ง"³⁹ หมายความว่านอกจากจะทำบัญชียื่นแก่ข้าหลวงที่มาผูกปี่แล้วเมื่อเวลาลงมือทำการผูกปี่จีนเจ้าเมืองกรมการเมืองยังต้องมีหน้าที่ควบคุมดูแลให้ชาวจีนมาผูกปี่โดยทั่วถึงกันด้วย และถ้าปรากฏว่ามีเงินผู้ใดหลบหนีไม่มารับการผูกปี่ซื้อมือทำตัวมีปลอมเมื่อถูกจับได้และมีความผิดจริงจะถูกปรับ 10 เท่า และยังมีโทษหนัก หมายความว่าต้องเสียเงินค่าปรับถึง 10 คำสิ่ง (40 บาท) และยังต้องถูกลงโทษอีกด้วย และในการผูกปี่จีนนี้ยังมีพวกชาวไทยที่สูบ ผีนจิงไว้หางเปียเหมือนชาวจีน⁴⁰ ซึ่งพวกชาวไทยแปลงเพศเป็นจีนพวกนี้ก็ต้องเสียค่าผูกปี่ด้วย ในการดำเนินการผูกปี่ให้ข้าหลวงเรียกเงินจากชาวจีนอีกคนละ 1 สลึง เป็นค่ากระคาชกิน สอและเบี้ยเลี้ยงแต่ห้ามเรียกเกิน 1 สลึง ทั้งห้ามมิให้กรมการเมืองเกี่ยวผูกปี่ซื้อมือเงินแต่ให้ชาว

³⁸ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก่ใบบรรณการปกครองแผ่นดิน. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงไฉ่ เกษมสุจการี 2493, หน้า 39.

³⁹ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1217 เลขที่ 103 เรื่องเดิม.

⁴⁰ ได้มีพระราชนิพนธ์ห้ามคนไทยสูบผีนถ้าคนไทยคนใดต้องการสูบผีนก็ต้องแปลงเป็น คนจีนโดยการไว้หางเปียเช่นเดียวกับชาวจีนและจะต้องทำการผูกปี่ด้วย.

เงินมาให้ข้าหลวงกรมการผูกมัดให้พร้อมกัน⁴¹

เงินที่ได้จากการผูกมัดชาวจีนนับเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่รัฐบาลมากพอสมควร
คงจะยกตัวอย่างเงินรายได้ค่าผูกมัดในบางปี เช่น

พ.ศ. 2389 ค่าผูกมัดจีนเมืองสุพรรณเป็นเงินคงเมือง 365 คน จีนจร 46 คน รวม
เป็น 411 คน เป็นเงินตรา 20 ชั่ง 21 ตำลึง (1,644 บาท)⁴²

พ.ศ. 2389 ค่าผูกมัดจีนเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเงิน 415 คน เป็นเงิน 20 ชั่ง
15 ตำลึง (1,660 บาท)⁴³

พ.ศ. 2377 ได้ทำการผูกมัดจีนเมืองต่างๆได้ดังนี้ คือ

กรุงเก่า รวมจีน 1,161 คน รวมเป็นเงิน 58 ชั่ง 1 ตำลึง (4,644 บาท)
นครไชยศรี รวมจีน 3,695 คน รวมเป็นเงิน 184 ชั่ง 15 ตำลึง (14,780
บาท)

อ่างทอง รวมจีน 317 คน รวมเป็นเงิน 15 ชั่ง 17 ตำลึง (1,268 บาท)

ชัยนาท รวมจีน 324 คน รวมเป็นเงิน 16 ชั่ง 4 ตำลึง (1,296 บาท)

อุทัยธานี รวมจีน 248 คน รวมเป็นเงิน 12 ชั่ง 8 ตำลึง (992 บาท)

สุพรรณบุรี รวมจีน 432 คน รวมเป็นเงิน 21 ชั่ง 12 ตำลึง (1,728 บาท)

มโนรมย์ รวมจีน 36 คน รวมเป็นเงิน 1 ชั่ง 16 ตำลึง (144 บาท)

สรรคค์ รวมจีน 140 คน รวมเป็นเงิน 7 ชั่ง (560 บาท)

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

⁴¹ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 จ.ศ. 1217 เลขที่ 103 เรื่องเดียวกัน.

⁴² หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1208 เลขที่ 78 เรื่องเดิม.

⁴³ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1202 เลขที่ 46 ใบบอก

นายฤทธิเววมหาคุณเจ้าเมืองนครมาถึงพระรัตนโกษาพระคลังสินค้าให้นายทองเกษม
เงินอากรผูกมัด 20 ชั่ง 15 ตำลึงมาส่ง.

- สระบุรี รวมเงิน 204 คน รวมเป็นเงิน 10 ชั่ง 4 ตำลึง (816 บาท)
 สิงห์บุรี รวมเงิน 157 คน รวมเป็นเงิน 7 ชั่ง 17 ตำลึง (628 บาท)
 นครสวรรค์ รวมเงิน 56 คน รวมเป็นเงิน 2 ชั่ง 16 ตำลึง (224 บาท)
 พรหม รวมเงิน 141 คน รวมเป็นเงิน 7 ชั่ง 1 ตำลึง (564 บาท)
 ฉะเชิงเทรา รวมเงิน 954 คน รวมเป็นเงิน 47 ชั่ง 14 ตำลึง (3,816 บาท)
 นครนายก รวมเงิน 176 คน รวมเป็นเงิน 8 ชั่ง 16 ตำลึง (704 บาท)
 พิษณุโลก รวมเงิน 1,112 คน รวมเป็นเงิน 55 ชั่ง 12 ตำลึง (4,448 บาท)
 ลพบุรี รวมเงิน 120 คน รวมเป็นเงิน 6 ชั่ง 6 ตำลึง (504 บาท)
 ปราชินบุรี รวมเงิน 158 คน รวมเป็นเงิน 7 ชั่ง 18 ตำลึง (632 บาท)
 ตาก รวมเงิน 26 คน รวมเป็นเงิน 1 ชั่ง 6 ตำลึง (104 บาท)
 กำแพงเพชร รวมเงิน 44 คน รวมเป็นเงิน 2 ชั่ง 4 ตำลึง (176 บาท)
 สวรรคโลก รวมเงิน 52 คน รวมเป็นเงิน 2 ชั่ง 12 ตำลึง (208 บาท)
 พิจิตร รวมเงิน 88 คน รวมเป็นเงิน 4 ชั่ง 8 ตำลึง (352 บาท)
 พิษณุ รวมเงิน 150 คน รวมเป็นเงิน 7 ชั่ง 10 ตำลึง (600 บาท)
 สุโขทัย รวมเงิน 246 คน รวมเป็นเงิน 12 ชั่ง 6 ตำลึง (984 บาท)⁴⁴
 รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 503 ชั่ง 3 ตำลึง (40,252 บาท)

ส่วนหัวเมืองทางฝ่ายใต้อันใดแก่ พังงา ถลาง ภูเก็ต ตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า ได้เรียก
 เงินค่าผูกปี่ประจำข้อมือเงินคนละ 1 เหรียญบ้าง 2 เหรียญบ้าง จากการผูกปี่ในปี พ.ศ. 2389
 ได้เงินค่าผูกปี่ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁴หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1196 เลขที่ 52 บัญชีเรื่อง
ส่งเงินปี่เงินและผูกปี่เงิน.

พังกา รวมจีน 850 คน รวมเป็นเงิน 2,125 เหรียญ*
 กลาง รวมจีน ๒8 คน รวมเป็นเงิน 220 เหรียญ
 ภูเก็ต รวมจีน 98 คน รวมเป็นเงิน 245 เหรียญ
 ตะกั่วทุ่ง รวมจีน 216 คน รวมเป็นเงิน 515 เหรียญ
 ตะกั่วป่า รวมจีน 315 คน รวมเป็นเงิน 778 เหรียญ
 รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 1,983 เหรียญ⁴⁵

พ.ศ. 2392 ค่าผูกปี่จีนเมืองปรางมูรีเป็นเงินคงเมือง 90 คน จีนลูกค้าจร 10 คน
 รวมเป็น 100 คน รวมเป็นเงิน 5 ชั่ง (400 บาท)⁴⁶

พ.ศ. 2392 ค่าผูกปี่จีนเมืองสงขลา 762 คน รวมเป็นเงิน 38 ชั่ง 2 ตำลึง
 (3,048 บาท)

เมืองจะนะ 38 คน รวมเป็นเงิน 1 ชั่ง 18 ตำลึง
 (152 บาท)

รวมเป็นเงิน 800 คน รวมเป็นเงิน 40 ชั่ง (3,200 บาท)⁴⁷

จะเห็นได้ว่ารายได้ที่ได้จากเงินค่าผูกปี่จีนนั้นมีไม่น้อยเลยอย่างเช่น ในปี พ.ศ.
 2377 ก็ได้ถึง 40,252 บาท ฉะนั้นเงินผูกปี่จีนจึงนับว่าเป็นรายได้ที่สำคัญอันหนึ่งของรัฐบาล
 ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลก็ต้องประสบปัญหาในเรื่องการเก็บเงิน
 ค่าผูกปี่ชาวจีนเช่นเดียวกับการเก็บส่วยจากไพร่ส่วย

⁴⁵ หอสมุดแห่งชาติ จกทนายเทศุรชกาลที่ 3 จ.ศ. 1202 เลขที่ 185 ใบบอก
พระยาวิริยภักษ์ ข้าราชการหลวงผูกปี่มาถึงเจ้ากรมพระคลังสินค้า.

⁴⁶ หอสมุดแห่งชาติ จกทนายเทศุรชกาลที่ 3 จ.ศ. 1211 เลขที่ 89 ใบบอก
พระยาวิริยภักษ์ ข้าราชการถึงหมื่นสนิทสมบัติส่งเงินผูกปี่ซื้อมือจีน.

⁴⁷ หอสมุดแห่งชาติ จกทนายเทศุรชกาลที่ 3 จ.ศ. 1211 เลขที่ 45 ใบบอก
เจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งเงินภาษีอากรต่างๆ.

* สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเหรียญเรียล เพราะเป็นเงินที่ใช้อยู่ในกลุ่มประเทศเอเชีย
 อากเนย์ในระยนั้น

5. ปัญหาในการผูกปิ่น

ก. การเดินทางค้าขายของชาวจีนเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการผูกปิ่น แม้จะได้อำนาจไว้ว่าการเก็บเงินค่าผูกปิ่นจะต้องเก็บจากชาวจีนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบ้านนั้น เมืองนั้น เป็นเวลาถึง 3 ปี เพื่อป้องกันมิให้มีการเก็บเงินค่าผูกปิ่นซ้ำกันแต่ก็ปรากฏว่าเมื่อถึงกำหนดเวลาผูกปิ่นบางครั้งชาวจีนก็ได้ย้ายเมืองที่ตนเองมีหลักฐานบ้านช่องอยู่ที่มีชื่อขึ้นบัญชีในเมืองนั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเดินทางไปมาค้าขายหรือการไปทำมาหากินทำให้ต้องไปอยู่ต่างเมืองซึ่งอาจจะเป็นเวลาพอคึกคักที่มีการผูกปิ่นจึงถูกเจ้าหน้าที่ของเมืองนั้นเรียกเก็บเงินค่าผูกปิ่นทั้งๆที่ชื่อของคนอยู่อีกเมืองหนึ่งซึ่งก็ต้องเสียเงินค่าผูกปิ่นเช่นกัน เช่น จีนเสมียนซึ่งมามีบุตรภรรยาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ เมืองเพชรบูรณ์ได้ไปเที่ยวค้าขายที่เมืองหล่มสัก ในปี พ.ศ. 2392 มีการผูกปิ่น พระสุริยวงษากรมการผูกปิ่นเสมียนเสีย ณ เมืองหล่มสัก ส่วนจีนเบา จีนมัน จีนกก จีนฮ้อย เป็นลูกค้ามาซื้อขายสิ่งของ ณ เมืองเพชรบูรณ์ พระยาเพชรบูรณ์และกรมการก็ได้พร้อมกันผูกปิ่นทั้งสี่ เรียกเอาเงินค่าแรง⁴⁸ ดังนี้ เป็นต้น นับเป็นความยุ่งยากที่ข้าหลวงผูกปิ่นจะต้องคอยหาการตรวจสอดส่องเสมอว่าจีนเหล่านั้นมีชื่อสังกัดอยู่เมืองใด

ข. ชาวจีนที่ต้องผูกปิ่นแต่ไม่มีเงินจะเสียจึงหลบหนีแอบแฝงตามแขวงหัวเมืองต่างๆ ข้าหลวงเจ้าเมืองกรมการเมืองจึงแต่งแขวงกำนันกำกับกันไปสืบสวนจับชาวจีน สำหรับชาวจีนซึ่งหลบหนีการผูกปิ่นนั้นบางคนที่มีญาติพี่น้องพวกพ้องเพื่อนจีนด้วยกันก็รับผูกปิ่นเสียเงินแทนให้ส่วนผู้ที่ไม่มีผู้ใดมาเสียเงินแทนข้าหลวงเจ้าเมืองกรมการเมืองก็คุมไว้ ครั้นเลิกการผูกปิ่นข้าหลวงก็มอบตัวไว้กับเจ้าเมืองกรมการเมืองๆก็ได้เร่งเอาเงินค่าแรงจากชาวจีนเหล่านี้ทำให้เงินค่าแรงสูญไปมาก⁴⁹ อุปสรรคในการผูกปิ่นนับเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้รัฐบาลขาดราย

⁴⁸ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1211 เลขที่ 52 ใบบอกเมืองเพชรบูรณ์ส่งเงินค่าแรงจีน.

⁴⁹ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1217 เลขที่ 60 ร่างตราเมืองไชยนาทเกณฑ์ไม้โมกขมัน พุทรา ตะเคียน ท้าพระที่นั่งพุกทาลให้ส่งเงินไม่มีเงินผูกปิ่นมาเข้าเคียน ปีเถาะสัปตศก 1217.

ได้ไปมาก รัฐบาลจึงได้ให้มีการแก้ไขโดยให้เจ้าเมืองกรมการเมืองส่งตัวชาวจีนซึ่งไม่มีเงินใช้ค่าแรงทั้งไม่มีผู้ใดมารับใช้ให้ส่งไปกรุงเทพฯ และให้เกณฑ์เข้าเดือนทำราชการครบเดือนหนึ่งแล้วจึงปล่อยตัวไป⁵⁰

จะเห็นได้ว่าชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยซึ่งทางรัฐบาลไทยถือเสมือนเป็นชาวไทยคนหนึ่งจึงต้องทำหน้าที่เช่นเดียวกับคนไทย คือถูกเกณฑ์แรงงานทำราชการ ถ้าไม่ทำก็ต้องเสียเงินแทนเช่นเดียวกับไพร่ส่วยที่ต้องส่งส่วยสิ่งของหรือเงินแทนการเข้ารับราชการ แต่เพื่อส่งเสริมให้คนจีนอพยพเข้าเมืองไทยเป็นจำนวนมากเพื่อผลประโยชน์ในทางค้าเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงกำหนดให้ชาวจีนถูกเกณฑ์แรงงานน้อยกว่าคนไทย หรือถ้าต้องเสียเงินแทนค่าแรงก็เสียน้อยกว่าคนไทย.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁰ หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1217 เลขที่ 60 เรื่องเดียวกัน.